

Ханты ясайд

19 июля 2018 года

www.khanty-yasang.ru

№ 14 (3506)

Основана 1 ноября 1957 года

Н.Вах верум хур

Р.П. Гришкина пухайд па мойн хуягтл пид

Ваньщавайт кэртайн хүл велпэслэйти ёх хатл постайы

Кашаң дүң вәш тылдящ кимит рүтъщайты хатлайн хүл велпэслэйти ёх хатл постайы. Там емэнхатл 1965-мит одн Ас нопатты тылдящ З-митн СССР Верховной Совет Президиум поступсын лэштасы. Щи пурайн хүл велпэслэйти вэр яма мэнты питас, рыпакайт ар хүл велсайт па ар вух рөпигтсайт. Советской Союз пурайн хүл велпэслэйти ёх пайта воштайн па кэртайн вән емэнхатлайт верантсийт. Щи пурайн мирхотайт мэт яма велпэслум па ар хүл ведумурыпакайт ишшакты непекайт па тынан мойлупсэтийт мойлдасыйт. Лыв пайтэда якты-ариты етихотайт, касупсэйт, ванлтуурсэйт вәсэйт.

Тамхатл ишити воштайн па кэртайн тэм емэнхатл постайы, щикуш интам шимайл хуят хүл велпэслэйти вера күншемайлт. Лыв пайтэда арсыр касуп-

сэйт вэрантсийт: хуйтат мэт вән хүл, мэт ай хүл, мэт ар хүл велдлайт. Хопн касты касупсы вэлдлял, хуйтат мэт сора ай хопн мэндлайт. Якты-ариты хэрэйт лэштайт.

Там лүнайн Ваньщавайт кэртайн хүл велпэслэйти хатл вүраан иши вән

емэнхатл верантайтлысы. Щив Ёмвош, Сүмэйтвош, Нуви санхум вош, Полнавайт, Касум эвэлт мойн хуягтай юхтыйт. Кэртайн мир тэм хатла тови вүш эвэлт лэштакийтлы питсайт. Щи вера Валентина Ирган (Юрева), Нелли Пичёрская (Кондина), Нина Шабаршина (Молданова), Анна Кондина (Стольникова) ар ёр пунсайт.

Пенсияя питты олăт нух елăтты олăнăн

Вөш тылăш хэлмит хăтăлн Ёмвошн Югра мăв Пенсионной фонд тăхи хот кăща не Татьяна Зайцева па округев рĕпата вĕрăт түнматты тăхи кăща юкана вĕлтыв хă Валерий Беспояско айкелăт тĕтв хăннехуятăт пила пенсияя питты олăт нух елăтты пăта мирхот вĕрсăт.

Вантэ, Россия мăв правительства кăщайт пенсияя мăнты хуятăт пăта йилуп поступсы вăтты вăтъщăлăт. Тäm поступсы щирн Россия мăв луватн вăлтыв ёх пирщемăтыв кемн катра щирелн пенсияя мăнты ён пăраитлăт. Йилуп поступсы закон щира ки павăтлы, хă ёх 65-мит од кема юхăтты пурайн пенсия вух ёша вăтты питлăт. Ненăт па 63-мит ода йиты кемн пенсияя мăндăт. Щимăш вĕр, вантэ, иса Россия луватн питл. Югра увăс мăвевн щи поступсы ки вăлты, не хуятăт айлăтыва ин тäm од вăш эвăлт па иса 2034-мит од вăнта 58-мит ола питты кемн пенсияя мăндăт. Хă ёх, вантэ, ищи щи од вăнта рĕпittы кемн тĕп 60-мит од луватн рутъщăтвы пенсияя питлăт.

Йилда лăштум пенсияя питты федераль-ной поступсы хăватн щимăш тăхетн рĕпittы хăннехуятăт сырьи

пенсияя мăнты щир тăхетн питлăт: мăв кев кăншты, питы муй арсыр хурамăн карты ка-вăрты, мăв илпи, тутăн ăхлăтн па метро хуши рĕпittы, лавăртăн ма-шинaint măв илпийн кев тăтълятыв, мăв ил-пийн карты кăншты, текстильной тăхетн, экспедицийн, мăв илпи тащ арталăтыв рĕпа-тaitn, геофизикайн, тутăн хопăт Асн муй щорăсн тăтълятыв, тух-лăн хопăтн янхты па нух лăтты муй ил омăсты тăхетн, кăсна хотăтн рĕпittы хуятăт, хотăт омăсты тăхетн, нянят ён-мăлты хăрăтн рĕпittы трактористтăт муй ма-шинисттăт, кев ёшăт лă-шăтты, вăнтъюх эвăтты ёх, автобусытн, троллей-бусытн, трамваитн вăн вош хăлăтн рĕпittы хуятăт, арсыр тутăхерăт-тăхетн па хăннехуятăт сыр-сыр лавăрт вă-рăт эвăлт нух лавăлтыв ёх.

Щи тумпийн, пенсияя питты олăт нух елăтты

ён питлăйт: мăшиитты хуятăт; вет муй аршăк няврем ёнмăлтум ненăт; мăшăн няврем тă-юм па ёнмăлтум хăята муй ненăт; кăт муй аршăк няврем нуви тă-рум илпия юхтуптум, ёнмăлтум па увăс мăвн 20 од мăр тăса рĕпитум ненăт; даль пурайн мăшмăлтум хăята муй ненăт; сëмлă питум ёха; инвалидность мет олăн группа тăхетн хуятăт; увăс мăвевн хăл павой велпăслум муй па вăлты тăшăтн янхум ёха; Чернобыль мăвн вăра питум па мăшмăлтыв-лум хăннехуятăт; тух-лăн хопăт пăрлăтыв па омăсты щирт арталăтыв хуятăт; аэрокосмичес-кой, воздухоплаватель-ной, парашютно-де-санитной тăхетн арсыр вăрăта катлăсыйлтыв хăйта па ненăт.

Мирхот мăнум пурайн **Т. Зайцева** лупăс, хуты лыв иса щи йиллăп поступсы олăнăн айкелăт тĕтв питлăт. Щит, вантэ, худна закона ён йис. Хэн щит Государствен-ной Дума хуши вăш тылăш 19-мит хăтăлн нух вантыв па арталă-лы, щи пурайн, мосăн, велци закон щирн тăса

депутаттн лăштăлă. Щи поступсы пенсия вă-хăт яма сухуптăты пă-та вăрăты лăнхала. Россия хон пелăкн тăмхăтл араттедн 147 миллион хăннехă вăл. Иса 30-кем процент арат — пенсия питум хăннехуятăт. Мосл лупты, хуты Советской дащ пурайн 1970-мит муй 1980-мит олăтн пенсияя питум и хăннехă саты нял рĕпittы хуят вăс. Вантэ, щи унтасн пирщамум хуят ям пенсия вух ёша павтăс. Ин тäm йисн щимăш вĕр иса вевтама йис. Рутъ-щăтыв мăнум пирăш хуят саты тĕп кăт муй па и хăннехă рĕпитл. Щит пăта пирăш хуят тылăш мăр шенк шимăл вух ёша вăл. Щăлта 1956-мит одн тĕп сырьи пенсияйт олăнăн закон єсăлман вăс. Щи вăш эвăлт щи поступсы йилпа иса ён па верăнтылса. Юхи хă-шум олăтн хăннехуятăт луплăт, хуты пенсия вă-хăт иса ая йисăт. Щит пăта щи пенсияя питты олăт нух елăтты нумăс вăрьи.

Щăлта **В. Беспояско** айкел тăс, хуты Россия мăв луватн пенсия олăт нух елăтты щирн по-ступсы лăштум ёх па труд министерства кăщайт ияха щимăш нумăс вăр-сăт, дăлн пенсия вăшха юхăтты хăннехуятăт рĕ-патаел эвăлт пăнда ал вăсыйт па елăы катра тă-хилăлн ат вăсăт. Щиты, вантэ, кашăн вăнлат хăн-нехă иса пенсияя пит-ты олăдăл вăнты рĕпитл. Йиллăп пенсия поступсы ки вăлты, Югра мăвевн ненăт — 58-мит од вăнты, хă хуятăт — 60-мит од вăнты рĕпittы питлăт.

Тämăш мости мирхот тăта мосванăн Ёмвошн вăс. Вантэ, кашăн хăннехă пурайл юхăттывн пир-щемăлды па ищипа щă-ха лăв рутъщăтыв вухдал олăнăн нумăсн юхăтла.

Владимир ЕНОВ

Пенсияя мăнты вăр 15 од увăс мăвн рĕпittы мăр па 20 од щи мăввăта лăттăсты тăхетн

Хăйт	Пенсияя мăнты 55 од (хăйт) и 50 од (ненăт)	Пенсияя мăнты щирăт	
		олăтн	тăл
	2019 (1964 г.р.)	55+1=56 тăл	2020
	2020 (1965 г.р.)	55+2=57 тăл	2022
	2021 (1966 г.р.)	55+3=58 тăл	2024
	2022 (1967 г.р.)	55+4=59 тăл	2026
	2023 (1968 г.р.)	55+5=60 тăл	2028
Ненăт	2019 (1969 г.р.)	50+1=51 од	2020
	2020 (1970 г.р.)	50+2=52 ода	2022
	2021 (1971 г.р.)	50+3=53 ода	2024
	2022 (1972 г.р.)	50+4=54 ода	2026
	2023 (1973 г.р.)	50+5=55 тăл	2028
	2024 (1974 г.р.)	50+6=56 тăл	2030
	2025 (1975 г.р.)	50+7=57 тăл	2032
	2026 (1976 г.р.)	50+8=58 тăл	2034

Вәшт тылдәш 3-мит хәтлән ёмвошн шуши мир вәрәт арталаты совет ёх мирхот вәс. Тәм Совет тәхи рәпата округ правительства ёхн тәлә па щив арсыр рәпата па оса тәхетн кәпәртты шуши хуята лунман вәлдәт. Тәм мирхот округ кәща дәңкәр хә Алексей Шипилов тәс.

Мирхотн недропользования па природной ресурсаёт департамент кәща дәңкәр хә **А. Комиссаров** рәпатаел оләнан путәртәс. Дүв ясәң тәс, муйсәр социально-экономической вәрәт 2018-2025-мит оләтн па елды 2030-мит ол вәнты увас мир пәта лыв ләщатты питләт па муйсәр мосты вәрәт мәнум па тәм ол мәр вәрсәт.

Дүв ясәңдал щирн, лыв «Социально-экономическое развитие коренных малочисленных народов Севера Ханты-Мансийского автономного округа — Югры на 2018-2025 и на период до 2030 года» государственной программы щирн рәпитетләт. Иса тәм оләта щи вәрәт тәруптасты пәта 1 238,8 миллион шойт вух есәлсә, итулән федеральной бюджет эвәлт 24,0 миллион шойт. 2018-мит ол олән кварталн округ правительства ёх нумас вәрсәт, щи программа ләщатты пәта 21 миллион шойт вух па щив есәлтә. Дәлн шуши вәлупсы түңматты щира грант щирн аршак вух мәтә.

Щи вәр түңцирира исполнительной лашлапәт тәхи па яртъян муниципальной район рәпитетләт. Щит шуши мир велпәсәт, хот войт, вұлды тайты, мир вәлупсы, вәнләтйләт, ямәлтәйләт, социальной, иис вәрәт, ёрашты щират, рәт яснуп мир пәта ияха

Шуши мир вәлупсы арталаты щират

катләсман вәлтә вәрәт нух алумты пәта вәрдә.

Местной самоуправления тәхет эвәлт шуши хуята арцирн нәтләйт.

Щиты вәлтә-холтә тәхет яма ләщатты пәта, мосты машинайт, карты щүнкәт, вұләт дәттә пәта субсидия вухат мәлдәйт. Йициты айлат ёх, хуйтат кәрта муй вәнты шушия рәпитетты юхатләт, ипүш вух нәтупсын сухуптәләйт. Щи ёх, хуйтат пушкан түңцириәна тайты вәнләттәйләт, щи вәр пәта ищи нәтупсы вух сухуптәлә. Ашкола юпийн итәх шуши няврәмәт елды вәнләтйләт мәнтәлн вух нәтупсын мәлдәйт.

Социальной развития департамент ёх щимаш шуши хуята нәтләт, хуйтата щи нәтупсы вух шенк мосл. Мет ар вух — няврәмәт дәмәтсухн дәттә пәта мәнл. Йициты лыв вәна ювум хәннөхуяттәт, ар ол и тәхийн рәпитетум хоттел ёх постләт. Шуши культура, иис вәрәт, яснәт нух алумты пәта кашан ол культура, общественной па внешней связят департаментнән эвәлт грант вухат мийлядыйт.

Щи тумпи кашан ол культура департамент ёх «Вурна хәтл», «Тылдәш

поры», «Вурщак хәтл» шуши мир емәнхәтләт постләт. Кәртәтн па воштән «Вұлы ёх хәтләт», ай хопн кәсты, арсыр ёрашты емәнхәтләт вәрантләйт. Юхи хәшүм оләтн общественной па внешней связят департамент ёх кәсупсы ләщатас, хута шуши мир культура, иис вәрәт, ясәң па литература лавадман тайты па елды тәты хуята вухаль мир поэт хә Юван Шесталов нәмпи мойлапсын мойләлдәйт.

2017-мит олн округев увас хуята вән мирхота яңхасат. Щит Россия Увас мүв, Сибирь па Дальний Восток Ассоциация хуята Пулна вәтвоша Ямал мүва вән мирхота яңхасат. Вұлы тайты ёх мүвтәл мир VI Конгресс мирхотн Швеция мүвн Йоккмокк вошн вәсәт. Щалта Эстония мүвн Тарту вошн финно-угрят консультативной комитет вән мирхот вәрантсы.

Елды мирхотн видео щирн арсыр округ воштәт эвәлт увас вәрәт әхтыйн рәпитетты ёх путәртсәт, муй лыв ол мәр вәрсәт па муй елды па түңцириәна ләщатты мосл.

Нуви сәңхум район кәща хә **С. Маненков** лупәс, хуты вет ол мәр

райнан 127 шуши хуят 22 миллион 500 шурас вух нәтупсы ёша павтас. Щит 5 хуята — вұләт дәттә пәта, 18 ёха — вәнты шуше ләщатты щира, 64 хуята — моторат муй па мосты карты щүнкәт ёша павттты пәта, 35 айлат рәпитетты хуята — ипүш мәтә нәтупсы вух вүсәт. Пушкан эвәлт есәлтә па мосты щирн тайты — 5 хуят вәнләтләдәс.

Нижневартовской район эвәлт социальной вәрәт әхтыйн кәща юкана рәпитетты не **М. Любомирская** ай тәс. Дүв ясәңдал щирн 12 хуят субсидия вухат моторхопат па буран әхләт дәтсәт. Кәт община ёх, щит «Верневаховская» Корлик кәрт па «Вән Ларьяк» Ларьяк кәрт эвәлт нәтупсы вухн сухуптәсайт. Хәдүм шуши хуят — вәнты кәртәт ләщатты пәта вухат вүсәт. 2017-мит олн субсидия пәта 3 719,4 шурас шойт вух тәруптасты. 2018-мит ола 3 061,8 шурас шойт вух есәлсә. Щи вухат эвәлт тәм ол шоп мәр 1 647,14 шурас шойт вух мәнәс.

Кондинской район экономика вәрәт тәты комитет кәща не **С. Кулиниченко** лупәс, хуты районан 5 469 шуши хуят вәл. 2017-мит олн шуши мир пәта мосты арсыр вәрәта 3 859,9 шурас шойт вух мәнәс. Щит ищиты тәлн па лүнән яңхты моторхопат, ай электростанцияйт, велпәсдәттәт пәта сырсыр щүнкәт дәттәт пәта.

Мирхотн ёх и нумса юхатсәт, хуты аршак вух мосты ут дәттәт пәта ат есәлдә.

Хурамаң путратын хәншум пәнтал

В.М. Волковец

— Владимир Михайлович, нәң вәлупсы ширен оләңән еша айкел түва?

— Ма иса ай пура олдам вүш эвәлт и тәхийн вәлты-холты шир иса ўн па тайсум. Удмуртия мүв пеләк сема питсум па ай пурәем оләт щи тәхийн мәнсәт. Аңкем-ащәм, вантә, китумтак арсыр вәнтъюхәт эвәтты тәхетн рәпитсәңән па щит пәта ма ишины лыв пиләда Россия хон пеләк дуваттын ларәлтыйлман ар пүш яңхум. И мулты ай кәртыенән тәп-тәп ямсыева вәлты пиньшәләв па па щи па мүва муй па кәрта вәлупсы ширләүв еллы түнматты вүյантләүв. Аңкем-ащәм иса, вантә, вәнтъюх эвәтты тәхетн рәпитсәңән па ма ишины, вәна ювмәмн, па щимәш тәхи хуши рәпата мушатсум па ишины тывелт-тухелт мүв кәртты пиньшәсум. И тәхийн иса вәлты шир ўн па тайсум. Щит пәта Пензенской, Кировской, Костромской областяят, Коми АССР па Приморье мүвәйт па вәсум па вәнт эвәтты тәхетн рәпатаит ләштәсум.

Мурта щи яңхум па сыр-сыр мүвәйт кәрттасум. Имултын Тюменской область мүвн иса

Имултын ай көр тыләш 27-мит хәтәлди Советской вош арсыр ай кәртәт ияха кәртум киникайтн лүңгәтты хот йитн рүш мир поэт хә Владимир Волковец пида вәйтантыйлдум па путремәсум.

ил щи вүлүсум, вәлупсы ширәм тәм Советской вош леспромхос хуши ләштәсем. Тәта хуятаца йисум, нявремдам әнүмсәт па ин хидәт па тайлум.

— **Мосан, щи тывелт-тухелт яңхум вәрлән оләңән мәтты стих хәншән?**

— Щи яңхум ширәм оләңән ма сырья тәмиты щи стихәтн путәртсум: *Отпечаток пальца —*

рез,

Годовых колец
древесных.

Подхватил меня
экспресс и —

Поредел отцовский лес.
В толкотне вагонных

верст,

На изломах дней
усталых

Не припомню
полустанок,

Где мальчишкою
пророс.

Позабыл, откуда я,
Где товарищи по

детству?

Помню — рос, а по
соседству —

Сосны, вербы, тополя...

— **Мүйсәр вәрәт оләңән нәң стихәт хәншән?**

— Ма нәмәстәмн, хәншум стихлам хуши ма тәм нуви тәрум илпийн вәлты-холты хәннекә ширәт оләңән луплум. Кашаң хуят, вантә, иса атәлт хән мүв хуши вәл. Лўв ишипа вәнтәт-йинкәт унтасн вәлупсы хураслај еллы тәл. Йинкәт хәннекә хўл вәлпәслад, вәнтәтн воя яңхәл. Щит пәта ма шенк сәмәнца тайлум щимәш ёх, хуйтат ай кәртәт муй па айшәк вошәтн вәнтәт муй йинкәт пүнхәлн вәлләт. Щимәш

хәннекәйт, вантә, хўл вәлпәс, воњщумутәт па тулхәт ёкәтты вәрәта кашаң од мәр иса катләсийләт па, ма нәмәстә ширәмн, арсыр хуята күтн вещкатәт. Щи ёх ма ишиты вәра сәмәнца тайлум. Сырыя Москва хон вошн вәсум па вантсум, хуты хуята тәп идәм пүш лыв күтедн вәйтантыйлды щир тәйләт па иса кашаң хәтл мәр мәтты ки нәмасыя тәмиты вәлләт: тәп ияха вәйтантләт, вүща вәрләт па лыв ширелн ямсыева путремәт муй нух амәтты кәм ўн холумләт па ишиты, худтпелы термалуман сора-сора лакка мәнләт. Щалта лакка мәнты кәмн лыв иса ўн па нәмәсләт, хуты хәләвтән муй па хәтләтн ишиты хән тәмиты ияха вәйтантыйлды вәритләт. Ма ширәмн, вән вошәтн вәлты ёх лыв вәйтты хуятал пәлә иса кашлы вәлләт. Мүн увас мүвев хәннекея тәт лывел вәйтты ёхләд пила сырья вүща вәрләт па щалта ям хўв күт ияха путремәләт па иса лыв вәлты-холты ширләл-муйлал ямсыева уша павәтләт-иньшәсләт.

Ин ма вәйтты хәннекәэм хуши лунты ки вүтшәлум, щит лўведа щи оләңән луплум па айнайн ишипа мулты щосн нәмасыя лунәмлум.

Щалта лўв ки мәнәм хўл вәлпәсләт муй па тулхәт ёкәтты вәра хущты вүյантлә, ма ишипа айлтыева хўл вәлпәс няшилдам-муйлам ләштәлум. Вантә, щи хәем

ишипа ма хущема юхәтл па мин велпәса мәнлүмн.

Муй пәта ма щиты вән вошән ёх оләңән луплум? Ма Москва хон вош Литературной институтн стихәт түнцирәна па тәса хәншты сырьи оләт пурайн вәнләтыйлдум па щит пәта тәмиты яма лыв вәлупсы хураслај уша павәтсум. Имулты хәтәлди мүн московской хәншты нәнән, мәта не иса арсыр детективәт хәншәл, лўв хущела нәмасыя мойләтү вохсыюв.

Ма щимәш киникайт пәлә иса кашлы вәллум па щит пәта мүйсәр утәт щи нәнәв хәншәс, ин тәмхәтл вәнта ўн па лўнтыйлдум. Мүнәв лўв хота майләтү вохмал пурайн писатель нәнәв кашаң поэта муй писателя тәмиты луппәс: «Нәң аршәк картәпка ләта, нәң — мис нюхи муй пәрәш нюхи, нәң — хўл ләтты вәритлән, нәң па сырсыр мәвәйт мүнәвә түва!» Өхәт мүн дапкайн дәтум дәтутләүв пидә майләтү щи нәнәв хущи яңхсүв! Вантә, щит лыв вәлты-холты хурасәл.

Ма нәмәстәмн, ма хущема юхи мәтты хәннекә мойләтү ки вохлум, щит щи мойн хуят хән партия питлум тәмәш муй тумәш дәтуттәт пәнән тәтү. Щи пурайн мойләтү ёх яма даптаты пәта ма аршәк муй ямшәк сыр-сыр дәтут нәмасыя сопаслам па ләштәлум, дәлн мойн хуята ма хотем эвәлт ел питты кәмелн хулыева тәп вещкат нумсәт ма олнемән муй хоттәл ёхлам пәта еллы ат тайсат. Сырыя щи хәншты нәнәв хущи яңхмев пурайн ма пидәмә вәлум писателят щиты мәнәма щи луппәс: «Нәң щи

имев оләңән вевтама ал нәмәса, Москва хон вошевн кашәң хәннәхә ишиты щи вәл!» Щәлтә па и вәр уша павәтсүм, хән ләңхалән лыв пилдэла вәйтантыйлты, щит карткел хұват сырғы айкел тұва, хуты вәйтантыйлты вәр тайлән. Мүн хущева, увәс мүвөвөн, күш атәлн муй па хәтлән мойләты яңхты вәритлән, тәп иса вешката хоттел кәшайт пила вәла, омса па путәрта! Щи оләңән ма ин вәритлум тәп тәмиты лупты, хуты мүн увәс мүвөвөн вәлты хәннәхұяттән ишипа лыв күтедн сәмәна хәннәхә пелы вәлдәт. Ма щирәмн, систам лып па сәм тайләт.

— Муйсәр мет оләң стихәң киника нәң хәншән па муй хура-суп вәрәт оләңән щата әмәш пүтрәт хәннәхұяттә дәштәсән?

— Ма мет оләң стихәң киникаем «Вәншән хот» немн мәсәм. Предисловие хуши шәңк тәс яснат щи путәрдам оләңән Литературной институту Москву хон вошн стихотворенияйт түңцирәң дәштты вәнлтум кәшаем Лев Иванович Ошанин хәншәс. Щи непекем 1982-мит одн есәлсем, хән ма тәп хәлдим курсем хуши вәнлтыйлсум. Щәлтә «Современник» издаельствайн Москвойн немасыя «Первая книга столицы» рубрикайң нем хұваттын 10 щурас арат щимәш киника етәс. «Вәншән хот» киникая ма хәевоя йиты кәмн хәншум стихәт луңсәт. Щи утәт хуши ма луплум, муй щирн ўл рәпатаитн вәлты айлат ёх кашәң лыведа мосты вәрәт түңцирәң па тәса вәрсәт, хуты хәннәхұяттә әмәш вантты:

Заблестела земля
в гараже

*Повидавшею виды
фуфайкой.
Из чумазых сугробов уже
Появляются первые
гайки.
По-иному стальные
ключи
Зазвенели в карманах
спецовки.
И пошли по дорогам
ручьи,
И на крышах сосульки
отсохли.*

— Муй арат стихәң непек нәң есәлсән?

— Араттәлн, ияха ки лўнәтты, вәлупсы хұватемн ма 10 непек есәлсум. Щи кинча мәт оләң утәм Москва вошн 1982-мит одн етәс, щәлтә 1986-мит одн Свердловск вошн кимит «Ащем вәнт» нәмуп киникаем щи етшуптәсем. Әхәт щитет арсыр кәртәта па вошата лакка мәнум оләтн па мирн ямсыева стихдам лўнтум па уша павтум кәмн ма олдемн ар тәхетн хәннәхұяттән путәртты питсәт. Еша вәс, 1988-мит одн, ма Тюмень воша Тюменской области мүв киникайт хәншты ёхлұв хота вохсыном па писателят тәхия иши күрүмн павәтсыном. Щи щосн писатель нәмн закон щирн ма стихәт па пүтрәт хәншты хәннәхұяттән юқантсыном. Россия мүв писателят Союз тәхия питты пәта ма щимәш вудаң поэтәтн непекәтн мәсүюм, щит Лев Ошанин, Николай Денисов па Игорь Ляпин.

Поэзия, проза — щит хәннәхә лыл! Щит тақды вәлты-холты щирөв иса юврая мәнты питл. Нәң щи стихәт яма хәншты па әмща лўнәтты ки вәритлән, мирн сәмәна ки тайлыйн, щит мәт мосты па шәңк вудаң вәр вәрлән!

Владимир
НОСКИН

Мойң хұяттат вүт кәртлұва яңхсәт

Щи оләңән Дмитрий Савватеев — туризм вәрәт тәтү тәхи кәща хә эвәлт уша йис. Вәщ тыләш 6-митн «Югра» нәмпи айкелдәт әкәттү тәхийн лұв пилдәла, «Югратревал» тәхи кәща не Татьяна Нестерова па «ЮграМегаТур» тәхи менеджер не Елена Меленщикова пила вәйтантупсы вәс.

Д. Савватеев айкел тәс, тәнял мүн округева 540 щурас мойң ёх юхтылсәт. Ин Югра мүвөв хұват мойң ёх пәта 306 яңхты па вантты вәр ләштәтман вәл.

Ма иньшәссүм, кәмн арат шуши хұят вүт кәртәта мойң ёх давалләт? Лұв юхлы лупас: «2010-мит одн ведщи этнотуризм дәштәтум пурайн тәп 9 хұят вүт кәртәта мойң ёх давалләт. Ин 19 хұят щи вәр тәләт. Ванте, мойң ёх мүн шуши мирлұв эвәлт вәнлтәтты вәритьл, хутыса мүв-йинк дәвәлтман тайты рәхл.»

Туризм вәр тәтү ёх етлән ләттет кавәртты хоттәт кәшайт пила рәпитетти питсәт. Ин лыв немасыя мойң ёх пәта вұлды нюхи, арсыр хұләт, воңышумуттат, нохар семәт эвәлт епдәң ләттеттәт кавәрләт. Тәм ванән «Попробуй Югру на вкус!» киника етәс. Щи непек лұв мүваваат лавалтты вәр тәтү департамент сайт хуша лўнәтты па вантты рәхл.

Т. Нестерова округ хұват автобусатын яңхты вәр оләңән ай тәс: «Вантә, тухләң холтән яңхты шәңк тынәң, щирн автобусатын юхтуптыйлты вәр дәштәтты питсүв. Ин «Югорский серпантин» вәр версүв, кәсупсы дәштәтсүв, мосаң, округ мир щи яңхты вәра пасыр нем мәл. Щиты автобусан хәлум хәттәл «Ёмвош — Русскинская — Когалым — Ёмвош» вантлұв. Рускинская кәртән мойң мир хәнты вәлупсы оләңән уша вәртү вәртәл. Когалым вошн «Галактика»

нәмпи вән ёрәштү тәхия яңхлұв. Щи вәр и хұята 19 щурас шойт тына хойл.

«Легенды седого Иртыша» — щит йилуп вәр, мүн мойң ёх пила Тәпал вош вәнты, Уват кәртән ёраштү тәхия яңхлұв. И хұят тәп 12 щурас шойт сухуптайды.

Ёмвошн «На семи холмах» нәмпи мойң ёх вәлтү-холтү хотн кәши-мәш ямәлтү рәхл. Щи вәр дапәт хәттәл мәр мәнл, и хұята 20 щурас шойт вүх сухуптаты мосл.»

«ЮграМегаТур» нәмпи тәхи менеджер не **Е. Меленщикова** Кева яңхты вәрәт оләңән ай тәс. Мойң ёх «Горными тропами священного Урала» вәр мосман тайләт. Нял хәттәл мәр лыв Саранпаулян вухадь па сәран мирцән вәлупсы оләңән уша павәттәт. Щәлтә Неройка кева, кев юханәт хұват хопатн вүншты яңхләт. «Москва — Ёмвош — Приобье — Саранпауль — Москва» тур 59 щурас шойт тын тайл.

«Иса вәрлұв федеральной щирн вәртү дәнхалұв. Ин мойң ёх пәта Ёмвошн ванлтәтты вәр ләштәллұв, лыв ешалтәдә хәнты Самар канаш ики дәмәтсүхатта ләмтәлюм хә стәл», — лупас Е. Меленщикова.

Д. Савватеев лупас: «Тәнял «Ёмвош — Россия мүв йилуп ол хон вош» вәр шәңк яма мәнәс. Тын 140 щурас мойң хұят юхтыләс. Елды ишиты апрайна рәпитетти питлұв, дәлн аршак мойң ёх Увас мүвөвә ат юхтылсәт». Людмила ШУЛЬГИНА

А.Д. Каксин

Финно-уграт пила

Андрей Данилович нумсэн,
нөпеклүнэтл

Учёной хэ хэнты мир эвэлт

Андрей Данилович Каксин пила ма 2005-мит одн вэтаца йисум. Щи пурайн ма Югорской государственной университетн хэнты мир рэг ясана па культура вэрэта вэнлтыйлсум. Илүш хэнты ясцн нэмпи урока юхатсув, вантлув, хотийн айлат ёх вэнлтаты хэннехэ омасты тэхийн ром хэнты хэ омасл, ёшн непек катадл. Щалта уша версув — нэмл Андрей Данилович Каксин, лув мүнэв хэнты ясана вэнлтаты питл.

Ванттевн, щи муртом па нявлак хэннэхэ, муй ширн лув мүнэв вэнлтаты питл? Тэп ёхят уша паватсув, щит вэра непекан па шенк нумсэн хуят. Итэх пурайн мүн вэва йилув, ястайдув, мосан, щи, тামхатл тэрмэл вэнлтыйлты, Андрей Данилович юхлы немалт ясцн ан лупл, айлтыева елды синтаксис вэр одёнэн айкел тэлд. Савлэмэты сый юпийн тэп еслэлдэ. Щиты щи вэнлтыйлсув. Щалта нумса юхатсув, щикем ям, хэнты мир күтн нумсэн хэ учёнойт па вэлдэт.

2018-мит од вэц тылаш одёнмит хэтэлдн Андрей Данилович

55 ода йис. Лув 1963-мит одн Касум мүвн сэма питэс. Щата ўшколая яңхас. Айтэлн лув нумсэн няврема вэс. ёхат вэнлтаты хуятт лув однадн тэп ям ясцэт лупсэт па хув мэр елды вэнлтыйлты айлат ёха ўшколайн хэншум путэрлал ванлтасэт.

Ашкола етшуптумал юпийн хэнты хэ хон Петра воша А.И. Герцен нэмпи института вэнлтыйлты мэнэс. Щитд юпийн рэт Касум кэртэлд кэрлэс. Нумсэн хэннехэ имухты ўшколая вусы, Андрей Данилович рүщ ясана па литературая нявремэйт вэнлтаты питэс.

1987-мит одн лыпайт хойты тылдышн А.Д. Каксин Новосибирской государственной университета «стажер-исследователь» ширн рэпитты вохсы. Иши пурайн хэнты хэ армияя вусы. Служитты вэр юпийн А. Каксин Новосибирск вошн очной ширн аспирантура етшуптас. 1994-мит одн учёный нэм холумтас. Нумсэн хэнты ики «Категория наклонения в хантыйском языке (формы и функции)» нэмпи диссертация непек хэншас. Лув пила да профессор филологи-

ческой наукай доктор ими Майя Ивановна Черемисина рэпитэс.

1994-мит од вэш эвэлт учёной нэм холумтум хэ ёмвош Ас-угорской института рэпитты вохсы. Лув татаа ёнтэ тэп вэн научной хуята иши вэс, кэща лэнкэр хэя рэпитэс. Щи пурайн хэнты хуят хэдүм монография непек хэншас. Щалта рэт ясцн, литература па йис ясцэт одёнэн ям арат нумсэн путрэлт лэштасэт. Щи тумпийн ёмвошан филиал Нижневартовской государственной педагогической института па Югорской университета айлат ёх хэнты ясана вэнлтас. Вэнлтаты вер тэса түвмал пята А.Д. Каксин ишэк непекэтн катлуптасы.

2010-мит одн хэнты учёной хэ хоттел ёх пила Абакан воша вэлтыхолты мэнэс. Щата лув «Средства выражения модальности и эвиденциальности в хантыйском языке (на материале казымского диалекта)» нэмпи докторской диссертация непек хэншас па филологической наукай доктора йис.

Интэм нумсэн хэнты хэннехэ Н.Ф. Катанов нэмуп Хакасской госу-

дарственной университетн научной хэя рэпитл. Имухты ясцэт дэрамтты вэрт ёхтын саяно-алтайской тюркология па восточной ясцн тэты тэхийн профессора вэл.

Ияха лүнэтты ки, А.Д. Каксин хэншум нумсэн непеклэл 100 мултас научной лүнтуусэн учёной мирн вантсийт. Щи вэйтантупсээт Новосибирск, Москва, хон Петра вошн, Екатеринбург, Уфа па па Россия мув воштэн па па хон пеллэк мувтэн, щит Финляндия, Венгрия па па тэхетн дэштасыйт. Тэм нумсэн путрэлт арсыр научной киникайтн лүнэтты рэхл. Тэмхэтл А.Д. Каксин хэншум путрэлт 300-кэм арата ийсэт.

Наталья эвэл ашэл иты научной рэпата түвман вэл. Лув Ас-угорской института рэт хэнты ясцн пила рэпитл.

Сема питум хэтл пята мүн, «Хэнты ясцн» газетайн рэпитты ёх, учёной хэя вүща ясцэт китлув па лэнхалув, дэлн Андрей Данилович нумсэн непекэт па ат хэншас па научной рэпатаел елды ишиты яма ат мэнэс.

Ирина
ПОСЛОВСКАЯ

Тэк куртэв 65 тা঳а йис

Тэм талын мүн Тэк куртэв 65 ода йис. Щи арат талаа йис ин вулты куртэв. Вэнтэ, тэм куртэв ел-пийн мүн рутлэв йис пöрайн Катра Тэкин вусат, ёхат па Күтлуп Тэка мирэв каслдс. Щирн, иса яха ки хулдом куртэв нуптэл дүнгэлтийн питлэв, щит шенк ара щи лёв йисэлд питл.

Кашаң тাখайн вулум куртыев атэлт вулты щир тайс, атэлт хörпи йис тайс. Щи верэт муй щирн мэнсэйт, муй щирн куртэн ёхлэв вусат, мүн вуйтты дэнхалдэв, лудн щи верэт олднэн энёмты ай ёха пöтартты. Ин Катра муй па Күтлуп Тэкин вулдом ёхлэв шиялдсэл ки мүн вулты щирэв, лудн хулт пäkänséit. Алпа, тайх, нюхомсэйт: «Тами рүш

ёх: ханты яснэн ѿн путартлдат, рүш сөхн шушильлдат, ханты верэт ѿн вуйтлалдад».

Тэм стихотворения-ем хöши пöтартдом ин вулты куртэв олднэн.

Тэк курт олднэн
Вуна пелка ювом ёх
ястайлдат,
Тэк куртэн имет щи
путартлдат.
Куртэв хöши мүн щи
вулдэв,

Куртэв хүват мүн щи
мэнлдэв.

Ан па ныла сахэн
нэциет,
Ан па ныла молщацэн
хуиет,
Ан па хулдув ханты
ясниев,
Ан па сацл ханты
пöтрыев.

Йира питсат ханты
вердэв,
Холта мэнсэйт йис
мүн пурмаслэв?
Ас руваев курт күтпа щи
ёхтэл.
Елды муйсар Тэкеv йис
таял?

Куртэв хöши энёмты
ям мирэв,
Тэлаца нын вулаты,
вулаты,

Мүвэв хöши вулты ар
хантэв,
Ояна нын вулаты,
вулаты.

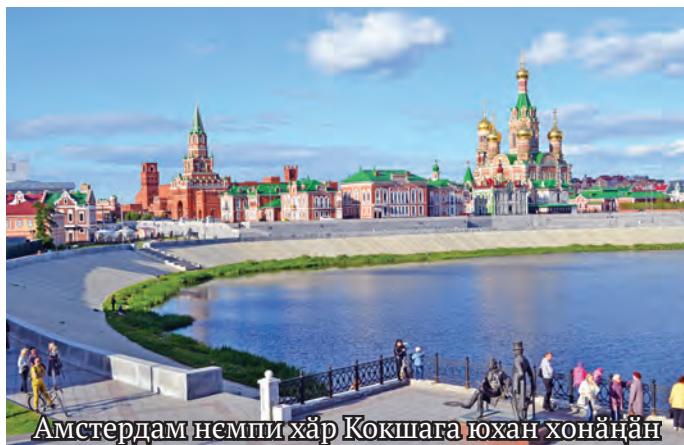
Ханты куртэв нын туп
давлдлан,
Тэк йис куртэв нын шенк
шавиялан,
Ханты яснэн ад нын
ёр эмэлан,
Ханты вердэв елды нын
тувэлан.

Мүн нынэн ястайлдэв щи
яснев,
Мүн нынэн пöтартлдэв
щи пöтрэв,
Ханты нумсэв сэмн нын
таялан,
Ханты мирэв ад нын
вуштэлан!

Зоя НОВЫЮХОВА
Тэк курт

Мари мӯва мойңа яңхсумн

«Кугарня» газета йилуп хота дүңдәс

Щиты тәм ол лыпәт тыләшн ма, «Хәнты ясәң» газетайн рәпитетты не Ирина Самсонова, па Касум вошн вәлтү араң-яқаң па вәрәң хәнты имие Валентина Тарлина Марий Эл мӯв хон Йошкар-Ола воша мари ләхәс ёхлүв хуша мойңа яңхсумн. Ши пурайн тата кät вудан вер тывас — «Кугарня» немуп айдат ёх пәта мари ясәңән айт хәншты газета йилуп хурамән тәхия касләс па ўяя лыптәң емәңхәтл вәс.

Марий мөв ма оләңмит пүш вантсум. Марий Эл вош күтүп щи мурт хурамән вәрсы, нюр па хон пеләк мӯв. Kokшага юхан хонәңән хотат Венгрия мөв Сомбатхей вош иты омәссыйт. Вошан па мойңа юхтум мир тыв рүтъштәти юхатдат. Вантэ, ванән арсыр йис пурмәсәт акәттү па шавиман тайты хотат, театрт, Тәрума пойкштәти хотат, вәрәң вәрәт тәтү союз тәхи, киникайт хәншты ёх пәта хот, нарасты сыйт хәншты мир пәта тәхи, театральной вәрәт сәмәна тайты ёх пәта

Хурамән Марий Эл мөвн 682 333 щурас мултас хәннөхә вәл. Лыв күтэлн ар пеләк ёх — щит мари мир, лыв мүң итэва финно-угорской мира альдыйт. Ванкүтлү мүң, финно-угорской яснәтн айкеләт хәншты ёх, арсыр мирхотатн вәйтантыйлүв па күтэвн сыр-сыр ям вәрәт муй па нүшайт оләңән путәртлүв. Тәх пурайн мойңа яңхлүв, ләдн уша вәрты, хутыса рәт финно-угорской мир вәл.

хот, искусства вәрәт тәтү тәхи па па әмәшт утат. Товийн тыв айдат ёх пәта айкеләт хәншты «Кугарня» па нявремәт пәта «Ямде лий» нәмпи мари газетайңән рәпитетти ёх касалсәт.

Щиты интәм Kokшага юхан хонәңән Амстердам нәмпи хәрн хурамән кät нартупайн хотн мари ясәңән айкеләт дәштәтти ёх рәпитетдат. Йилуп хот лыв хүв давәлсәт, щит пәта лыпәт тыләшн тәм вәр постәти вўраңән вән емәңхәтл вәрсәт. Ар ёр па вән рәпата тәм вәйтантупсы пәта «Кугарня» газета кәща хә Эдуард Иманаев вәрас. Емәңхәтл лыв кәмн Kokшага юхан хонәңән ләштәтти ләңхасәт.

Финно-угорской яснәтн айкеләт дәштәтти итәх ёх тумпийн тата арән па нарасты вәр тәса вәты ёх їктәшсәт. Марий Эл мөв арсыр вошт па кәртәт эвәлт юхтум арән нәңт па хәйт, нарасты юхтн юнтты хүятат ат вәнты якхот ванлтасәт. Мин иши ясәң вўйлясман. Югра мөв эвәлт вўща яснәт лупсумн па хәнты ар арисумн.

Мәнәма вәра әмәшт вәс ванттү па хәләнты, хуты емәңхәтл пүншты пурайн Марий Эл мөв кәшайт вўща яснәт тәп рәт мари мир ясәңән путәртсәт. Вантэ, айтедн рәт ясәң лыв сәмлән вәл. Ши тумпийн шенк ям, хуты мари ясәңа јашколайт вәнлтәлү. Марии

ясәң рүш ясәң иты ка-
шәң няврәм вәнләтәл.

Етихот пурайн мой-
на юхтум мир ешалт
«Кугарня» газетайн рә-
питеты ёх ищты тәп
мари ясәңән путәртсәт.
Ма щирәмн, щит мәт ям.
Лыв рәпатаел оләңән ма-
елдә па хәншлум.

Äня лыптäң емәңхätтäл

Кашәң ол лўң пурайн
лыпәт енумты тыләшн
Марий Эл мүв иса тä-
хетн «Äня лыптäң емәң-
хätтäл» постәлди. Тäм одн
Йошкар-Ола вошн ху-
рамäң, ёлпäң емәң-
хätтäл постәты щира вет
щурäс мултас хännex-
хә юхтäс. Лыв худьева
финно-угорской мират
ләмәтсухäтн вәсät. Щи
арат хурамäң мир ма-
хүвн ѣн вантыйлсум.

Сырыя аләңсаты ни-
вäl шоскемн мари мир
па мойца юхтум хуя-
тäт емәң вәнши вәнтäн
поры вәрәнгат. Вантэ,
тоби пўра юхаттыйн мүв
рәпата верты ёх хäрәтн
арсыр лëтутäт омäслäт.
Давäрт рәпата юпийн
лыв пойкщäты äktäsh-
lät. Тäм пойкщäты вәр-
тäп нәмасыя ёх вәрдäт.
Арсыр мари мир лëтут-
тäт пâсана лëштäум пур-
айн вәна пелка ювум
хәт муй лапäт ики щос-
кем емәң ар арисäт. Лäңхалäт, ләлн Тәрум
Ашыйн, Тәрум Анкийн
лыват ям па ташäң лëтут-
тäт енмäлтä ат нëтлýйт.
Щи тумпийн Тәрум эвälт
пойксäт, ләлн хурамäң
мари мүв еллы ат вәс,
мир тâланца па уяңа шәк
вер ѣн вантман ат вәс па
рәпитäс, хот войт ищи
тâланца ат енумсäт, па иса
мират лäхсäңа па сä-
мäңа ат вәсät. Пойкщä-
ты вәр етшуптум юпийн
мир äня лыптäң емәң-
хätтäл керлäсäт.

Мосл ястäты, тäм
еманхätтäл хүв пўра вүш

евäлт тывäс, тәп совет-
ской лаш пурайн кә-
щайтн щит мира альты
äнт есäлсä. Интäм äня
лыптäң емәңхätта альты
нәмн пунсы. Вантэ, тоби
рәпата юпийн хошум
мүвн арсыр тäхетн äня
лыптäт хурамäңа ѹилäт.

Щиты яң щоскемн
Йошкар-Ола вош куль-
тура вәрәт тәты вудаң
хот пўнäлн иса Марий
Эл мүв па арсыр мүвәт
евäлт мойца юхтум
мир äktäshты питсäт.
Ихүшъяңкем щосн
ши арат мир äktäshäc,
долты тäхи äнтäм. Ка-
шäң хännexh хурамäң
ләмәтсухн, итäх хуят на-
расты юх пила, тәх —
ёлпäң па мавäң нянь
емәңхätta тäс.

Мин Валентина пи-
ла ищи хурамäң хäntä
ернасçän ләмәтсумн.
Емәңхätтäл дәштäтты ёх
минемна непек мäсäт,
щäta хännexman — Югра
мүв. Эмäш, хуты щиты
дольман, мин хущем-
на яңкем хännexh ва-
нemийлäc. Путäртmed
märn уша йис, лыв
ищи Югра мүвн вәлдäт,
Йошкар-Ола вош рәтна
хуща рүтäшäты юхатсäт.

Мет эмäш вәс вант-
ты па хур вүты, хән
Йошкар-Ола хон вош
хулы хүват арсыр тä-
хет па па хон пелäк мү-
вәт эвäлт юхтум мир
хурамäң ләмәтсухäтн
шәшäт. Эстонцäт щäta
иши вәсät, лыв күтäлн
мин Валялем пила хäntä
нене шивалäсумн,
щит Надежда Гришки-
на. Интäм лув Эстония
мүвн вәл па рәпител.

Щäлта айкемн Мар-
ий Эл вош вудаң хära
юхатсäv. Щäta Марий
Эл мүв кәшäйт äktä-
shum мира вүшä ясät
lupäst, мët яма па ап-
räna räpitte ёх ишäк
непекätn па мойлups-
sätn катлуptäsyit.
Еллы эмäш якты хотн
ванлтäsyiov.

Нягань вошн вәлтäкätnäн пила Мари мүвн
вәйтантайлсумн

Емәңхätтäл юхтум мир Йошкар-Ола хон вош
хулы хүват шәшäт

Щи юпийн рүтäшä-
ты хära мänsäv. Щäta
Марий Эл мүв кашäң
район мари мир ар-
сыр пурмäcäт па ёп-
лän лëтутäт ванлтäсäт.
Кашäң пärшин хотые
хурамäңа лëшäтсä, пур-
мäcäт па лëтутäт тум-
пийн тäta арат, якäт
па па йис вәрәт вантты
веритсäv. ѩхäт мët эмäш
тäхи ёх ишäк непекätn
па тынäң мойлupsätn
катлуptäsyit.

Тынесты хäр па ванл-
тupsы тумпийн арсыр
тäхетн якты-ариты хä-
rät лëшäтсäyit. Нявр-
mäт пäta и хär, айлат
ёх вўраңäн — кимит,
вәnlata ювум хуятäт
кеша пасыр хär. Тäta
кашäң хännexh якты па
ариты веритäc. ѩрашты
па юнтäн тäхи иши вәs.
Щи тумпи и тäхийн мин
айлат ёх күтн кäсupsы
шивалäсумн. Щит ма-
ри мир айлат эвет йис

па йилуп щирн ёнум
ләмәтсухäт, якäт па арат
ванлтäсäт. Щäлта мët
эмäш па яма рëт ясäң
па культура вәрәт вәты
эвиет ищты тынäң мой-
лupsätn катлуptäsyit.

И якты-ариты хärn
мин Валентина пила
иши ясäң вўйлясумн.
Югра мүвие, шуши мир-
лïv оләңäн айкел тäсумн
па хäntä ар арисумн. Щи
юпийн ям арат мир мин
пилäсätn хур вүты па
вәтаңа йиты лäңхасäт.

Минемна шенк амтäн
вәс финно-уграт пелы
вантты. Лыв нәмäлт елëм
äн тäйлät, күш айт, күш
вәnät — худьева якса.

Ма щирәмн, тäм лëшä-
тum äня лыптäң емәң-
хätтäл мира вәn унтас тэл.
Вантэ, äktäshum мир
иixa мët лäхсäңа па сä-
мäңа йилät.

Мари мүв оләңäн ел-
лы па хäntä шитлум.

Ирина САМСОНОВА

Сэргэнд воша «Соцветие» нэмпи фестиваля яңхмемн ма катра пурмасыт давалты хотн рэпитты не Анна Батоевна Сайнакова пида вэтаца йисум. Лёв Якутия мүв эвэлт, тэп мүн хэнты культурыаев сэмэна тайл.

Анна Вилюй юхан хонёнан вэлты Вилюйск вошн сэма питэс. Лёв якут мир Ананият рэт эвэлт йил, ши тумпи ёнкел — бурят не. Анна якутской ясэн яма тайл. Ашкола етшупту-мад юпийн Санкт-Петербург воша мэнэс па А.И. Герцена нэмпи университет хуша вэлты Увас мирэт институт хуша культуролога вэнлтыйлты питэс. Тэта Руслан Сайнаков икел пида вэтаца йис. Лёв Югра мүвэв, Аган кэрт эвэлт вэл. Лёв ашед — юрн, ёнкел — хэнты па вухаль нене. Айтэлн хэнты ясэнэн яма путартас. Щирн ин Анная итэх пурайн мулты хэнты ясэн эвэлт рүш ясана тулмащтэй нётл.

Айлат кэтийн Сэргэнд воша касалсэн. Руслан Сэргэнд район администрация хотн рэпитты питэс. Анна елды Сэргэнд педагогической университетн ай нявлремэт пида рэпитты вэнлтыйлдэс. Тэп вэлупсэл хуват лёвела мэт эмэш — щит хэнты мир вэлупсы дэрамтты. Анна щиты лупас: «Сэргэнд воша юхатмемн ма имухты «Югра лылдунтэй» тэхия дунсум. Ма щата шуши мир емэнхэтлэг дэштэй нётсум. Ольга Стародубова лэйнэм пида ванкүтлы вүт кэртэгт хуват янхлумн. Хэнты вэлупсы олёнэн уша верлүмн па арсыр вэрэта вэнлтыйллумн. Щалта музей хуша вэшэн мир щи вэрата вэнлтайдумн».

Хэнты пурмасыт вэты вэнлтэлтэй

Иис вэрэт сэмэна тайлдэлдэ

Хэнты мир вэлупсы дэрамтман Анна рэт мирайл вэлупсы иши ванён тайл. Лёв яснэл щирн, Сэргэнд вошн якутэй иши вэлдэйт. Лыв ванкүтлы емэнхэтлэгт пурайн ияха ёктэйжийлэйт па вошэн мир елпийн арилэт, яклэт, тынесты харытн арсыр хурамэн пурмасыт, пуркайт тынылэт. Итэх пурайн Анна Батоевна иши якут мир дэмэгтсухэйт лэмэйтл па хамусн (щит тумран иты карты нарасты уг) юнтэл. Лёв щи карты нарасты уг павлтэйт вэнлтыйлдэс, тэп уша йис, хуты щит шенк даварт рэпата. Ипүш «Торум Мaa» нэмпи катра пурмасыт давалты тэхи ёх тумран верты вэнлтэйт хэр лэштэйт, Анна иши Ёмвоша юхтылдэс па вэнлтыйлдэс. Ин тумран вэрл па тыныйл. «Ма йис щирнэн верлум, щит пята, вантэ, каврум иинк па кесши мосл. Сыры лёв каврум иинк ёслэлтэйт мосл, щадлаа кешийн нюхэртэй. Ма ийлуп щирн станок хуша вэрлум, щиты сора па кеншак. Ин ма тумран тэйтэйт ёх лупты дэнхалум, лэдн тумран ёлаа тэхийн тэйтэйт мосл. Вантэ, щиты хув мэр

тэйтэйт питлэйт па съяна сашты питл», — вэрэн не лупас.

Сэргэнд катра пурмасыт тэйтэйт хотн Анна Батоевна хэнты мир лэмэгтсухэйт,вой сух тэндэлтэй, ёнты, тэйтэйт па сэвты вэрэлт олёнэн уша вэрл, лэрамтэл. Лёв йис вэлупсы олёнэн непекэт хэншэл. Щи тумпи арсыр вэнлтэйт хэрэта, ванлтупсэта лэштэйл.

Анна кэт нявлрем тайл. Ма иныцссем, нац нявлремчлэна увас мирэт вэлупсы олёнэн эмэш вэты? Юхлы лёв лупас: «Па муй. Вантэ, лын вэнлэн, хуты лыв якут, бурят, юрн, хэнты па вухаль мирэт эвэлт. Лынана шенк эмэш. Итэх пурайн ма рэпатаэм щирн итэх вэрэт юлн верлум, лын вантлэнэн, иныцслэдэн».

Анна Батоевна «Соцветие» нэмпи емэнхэтлэн ияха рэпитум ёх пида вошэн нявлремэт арсыр хэнты аканяят верты вэнлтэс. Щи аканяят хэнты «Нэрум ёх» хэнты рэт вэрсэйт. Ар од лыв хущеда хэнты ими Ольга Ивановна Щербакова (Сопочина) рэпитэс, лёв «Нэрум ёх» рэт эвэлт вэс. Лёв музей

рэпатнекэт щи вэра вэнлтэс. О.И. Щербакова рэпитум олдал мэр арсыр аканяят вэрэс, кашэн ут олёнэн моныш тэйс. Елды щи монышт ияха ёкайтсийт па киникайт есалдсийт. Щи непекэт музейн па сайт хуша вэты рэхл. «Ольга Ивановна Щербакова юнтэма йис, тэп лёв вэрэум аканьдал вантлэв па нэмлэлэв. Акань-вонышум, аканьюх па сыр-сыр аканяят. Интэм нявлремэт хоттел ёх вэрлэйт — щит ёнки, аши, анкацки, щащи, анщащи, щатыщащи, нявлремэт. Итэх эвет-пухэт нохэр, щашкан эвэлт аканяят вэрлэйт. Тэм вэнлтэйт хэр мүн Ольга Ивановна Щербакова шэнэт нэмты щира лэштэлдэв. Нявлремэт вэрэум аканьдал пида юхи мэндэлт. Вантаты, хутыса амтэна лыв юхи шэшлэйт», — юхи хашум артэн Ольга Батоевна Сайнакова лупас.

Ма тэм па мир эвэлт вэлты имия вэн пэмашипа лупты дэнхалум, вантэ, лёв мүн хэнты па вухаль мирэн вэлупсы давалдэлэ па елды тэлдэ.

Людмила
ЛОНГОРТОВА

Тромаган кәртән ай хопаң кাসупсэт мәнсәт

Тата мосванын Сэрханл районын Тром-Аган көртән ай хопаң касупсэт мансат. Мосд лупты, хуты шушия вәлты хәннөхүяттән тәмаш ай хопаң касупсэт дыптаң өнүмтү тылдашын кашаң лүнән 2005-мит ол вүш эвәлт иса ләцчәтти вүянтасат. Там иисн арсыр хәнты касты шират нәмасыя нух алумлыйт па арсыр мирәта ванлтәлыйт, муй ширин па хуты катра пурайт вүш эвәлт увас ёхлүв рәт ширин тайты мувалдан вәсат, дыв күтеди сырсыр касты вәрәта иса катләсийлсат.

Щиты Тром-Аганэн
Там пуш ишиты
Сэрханл район эвэлт
илях актайшум рэт щирн
тайты мувладн вэлты
хантэт ай хопатн лыв кү-
тедн кассэт. Иис пурайт
вүш эвэлт ханты хуятт
юханэт лепн лывела вэл-
ты хотт амассэт, лэндн
кашанц иилда юхатты
хатд мэр лыв хул велпэс-
даты веритсэт муй па
вэнтвой велпэса яхты
щир тайсэт. Инцэйт па
вэнттунтасн лыв вэл-
ты-холты щирдал сырья
түнматсэт. Юхи хашум
одат арсыр вэнт кэр-
тайн ай юханэт пүнэлн
вэлты ханты хуятт
ишиты тови пурайн
ийлдүп хул велпэса кат-
лэсийлсэт. Шимаш вел-
пэслаты щирата лыв
тад товийн иса нема-
сяя лывела мосты ай
хопат вэнттайн енүмты
хопьюхат эвэлт воңх-
дат. Там иисн щимаш
хопат түнширица па
тэса верты ханнхуятт
иса шимда ииты питсэт.
Шит пята вэнт кэртайн
вэлты айлат ёх немасия
щимаш хопат дэшттү
пурайн вэна юум хэ
ёх эвэлт вантдат, хуты
па муй щирн щи хоп
верты пята мосты па
түн юх кэншты мосл.
Щалта муй щирн щи юх
ямсиева эвтты, юхи тэ-
ты па ай хоп шит эвэлт
тэса воңхты. Ай хопатн
велпэслаты ёх, вантэ, щи
мурта кена па ямсиева
лыв хопдал вердат, лэндн
велпэса мэнтэ пурайн
лыв щи хопат дэнкра

Нүх питум хуятаң мойләлъыйт

нүх алумты щир ат тай-
сат па идем вэнт түв
эвэлт кимит тыва холуп
омасты муй вантты пата-
лывел тэты ат веритсат.

Там пүш Тром-Аган
кәртән ай хопәң
кäсупсэта Когалым вошн,
Угут вошн, Русскиной
па Сытомино кәртһänän
вөлтэй хäнтэт юхтыйлсät.
Кашаң кäсты хäра юхтум
хäннөхө иса лыв юканэда
тäйтэй ай хоп кäсупсыя
тэс. Вантэ, нäң щиренäн
вөрум ай хопн ишипа
ям па кен кäсты. Щи пу-
райн кäсупсы хäра Сэр-
ханл арсыр вошт па ай
кәртät эвälт немасыя
кәщайт па ѣл хуяттэй ияха
äктäшийлсät. Кашаң па
мир хуята ишипа өмäш
вэс тাম кäсты вөрт
вантты па уша паватты.

ща ясāң Ульт-Ягун кэртāң кәшə хə Д. Юматов тəс. Щälтä шушия вəлтý мир елпийн Югра мýвевиñ лóв юканэла вўлты таштät тайты кәшə хə Степан Кечимов вўща яснäт путäртäс. Мет юхи хাযум щосн ООО «Лукойл-Западная Сибирь» кәшə хə Константин Беляев, мäта мýв илпи тащ кানшты тাখи унтасн тämäш ай хопäң кäсупсэт яма тäm пöш вухätn нётсыйт, иши-ты ям вўща ясां хäнты хуяттäта веpäс.

Щи вўща яснът муй
путрат юпийн
Русскинской кәртәң шу-
ши мират тәхийн рә-
питетты неңдәт кәсупсыя
юхтум хәннехуятат нух
вўщитум шив пәсәнән
систамтасат, дәлн ка-
шан касты вәр тәм емән-
хаталн яма па тәса ат
вәс. Йыв юпелн Сергей
Кечимов па Михаил
Сопочин Йинк хон икия
юхан күтупн пори вәр-

сэт па нуви щाशканята
пунум щед вухят йинка
өсэлдсэт. Щалта хэлум
пүш хатлэв мэнтэй ху-
расн дыв ай хопдолн
и тэхийн кэрлэсэт па
кэсупсэт дэшгэлтийн хэ-
рела бүты хойсэт.

Тাম эмэнхатайлын хуятат ар щирн ай хопатын кас-сат. Атэлт щирн хэ ёх па ненэт, кэт хоп ипулян манты хурасн ишиты хэ хуятат па ненэт ман-сат. Щи верят тумпийн, ханты ненэт ёшн верум муй ёнтум арсыр хурамаң пурмасат, вэнтятн актум вонышумутат, вүльды нюхет, юханян муй па вэнт түвэтийн ведлас-длум хүдэйт ед тыны-сийт. Арсыр нэ, хэ муй па мет ай няврэмэн хурамаң лэмэйтсухань ванлтупсэт нэмасия тাম эмэнхатайлын пүнш-мэн вэсат. Ияха юхтум якты-ариты хотят сыр-сыр як щирят мир ел-пийн ванлтасат па иис щирн манты ханты арат тэса ариасат.

Емәңхätл вेरум мär
юрн хот дыпийн кав-
рум шай па хошум йинк
яньшты, епдän ев хүд
леты па веरитсät. Каšаң
хানнехуята емәңхätлэн
ям па эмäш вэс. Тäm
емäңхätл Ульт-Ягун па
Сэрханл район эвälт кэ-
щайт па культура тäхстн
репитты хানнехуята
тëса лэштäсät. Ёмвош
округев Дума хот депутат
Еремей Айпин ищиты
вера ар унтас па нётупсы
тäm ай хопаң кäсупсы
лэштäтты пäта веräс. Тä-
миты тäm кütн шуши
мирät емäңхätл Тром-
Аган кэртäн Сэрханд
районäн хäнты ёхлүвн
тëса версы па арсыр мир
елпийн ванлтäсä.

Валентина ШАДРИНА,
Сәрханл район
«Югра лылнуптäты»
тäхи каша нे

Хәнты ясäңа тулмаشتäс Владимир ЕНОВ

Ай пурайл одан нәмәлдәс

И.О. Инокентьевна

Щиты Ирина Осиповна Инокентьевна лупас, хән Сахалинскай областэ эвәлт IX-мит Мүйтед пурмәсат вәрты хәра юхтыда. Тәм ими щи пәхәр увас пеләкн Вал нәмуп кәртән Ногликской район хуши вәл.

И. Инокентьевна — пурмәс вәрты ими, лув Сахалинан, Москвойн «Кочевье Севера» па «Сокровища Севера» нәмуп ванлупсәт хуши ар пүш кәсупсәтн нух питыла.

Лув вәлты кәртәл Вал нәмуп юхан хонәнән омәсл. Ши кәрт па юхан орокәт (уйльтат) рәт нәм тайл: «вала» — щит уйльтинской ясәнән «үй». Ши кәртән ярсоткем хуят вәл, 90% — рүштәт. Шуши ёх эвәлт уйльта (ульта, орокәт, нани) па эвенкәт вәлдәт.

Уйльта па эвенкәт — щит вәлден мирнән. Советской лаш пурайн Сахалин увасн 13-15 щурас арат вұлы вәс, интум и щураскем вәл. Тәм йисн Вал хуши вәлты шуши ёх йилпа вұлдет тайты вүянтсәт, щит вўраңан «Кевонгун» па «Юктә» нәмуп общинайнән версәт. Советской лаш пәрүм юпийн Вал кәртән вұлден ёх емәнхәтл вәрты вұлысы. Одан пүш тәньял «Курәй» нәмуп емәнхәтл версы. И. Инокентьевна иши вұлден ёх семья эвәлт вәл, интум вәнты лув щи войт тайл.

Хүл велпәсләдәт па па хон ёх хуши рәпитдәт

Ма Вал кәртән вәлдүм. Мүн хущева сот мүт аршак уйльта вәл. Кәртән ёшкола, няврәмәт әвәлты хот, каш вәрты хот па па рәпата тәхет вәлдәт. Тәп хотлув интум вәнты советской лаш пурал эвәлт омәсләт. Кәштәйт щикүш ясән милясат йилуп хоттәт омәсты, нәмәлт ён версы. Хотлув газ вәл. Ощатн арсыр ут омәслүв, тәп помидордәт па огурцэт ён омәслүв. Вантә, мүн мүвеви ишки. Итәх хуяттәт ёш вой-хүл тайләт. Арәл пеләк мирвой таклы вәлдәт. Сыры, мосан, иши вәсат, ма щи оданән ён вәлдем. Әхәт ар вұлы ведсы. Вантә, государстввая нәлдам вұлы нюхи мәты мосас.

Пида кашашлув. Хән лыв кәртәва юхтылләт, пулайш вәрлүв. Тәп ишипа нәмәлтын ён нәтлүюв.

Рәт ясәлд атма вәлдә

Ашколайн няврәмәт рәт ясәвеа ён вәнләтәләйт. Советской одан иши ён вәнләтәсыйт. Щит пәты рәт ясәв юремәсүв. Ма хән ёшколая мәнсүм, рүш ясән иса ён вәсем. Муй пәты пульяя вәнләтәйдүсүм? Щи ясән ён вәлмем пәты. Интум рүш ширн путәртты яма хошлум, рәт ясәмән — атма. Итәх пурайн мәтты ясәт нәмәлмийлум. Ма кәт ясән тайлум: эвенкийской па уйльтинской. Эвенкийской ямашәк вәлдем. Әңкем ширн ма — уйльтинка, ащем — эвенк. Лув Благовещенск эвәлт мүн мүвева касләс. Вұлдылап пида Амур юхан эвәлт Лазарев щорс хұват Сахалина йис. Щи вер 1920-1930-мит одан вәс. Щи пурайн ар эвенкәт талн ишиты щив йисат. Щиты пәхәрн ёш вұлдет тайты питсыйт. Сыры, мосан, иши вәсат, ма щи оданән ён вәлдем. Әхәт ар вұлы ведсы. Вантә, государстввая нәлдам вұлы нюхи мәты мосас.

Интум кәртән и ими шуши ёх моньшәт нух хәншәл па киникайт есал. 2008-мит одн уйльтинской ясәнән букварь етәс, тулмащтәты киника иши вәл. Тәньял ма пурмәслам пида Москва «Сокровища Севера» нәмуп хәра янхсум, щатә эвенкәт кәншсум. Ар хуят вәс, тәп путәр сувлув арсырт. И не вәйтсүм, лув путрәл иса мутшасем, күш рәт ясәнән муртәнә путәртыйлдум. Вантә, мүн хущева эвенкәт худасат па щи ясәнән путәртты хуят интум ўнтәм.

Дәңхал, дәлн тащад вәна ат йис

Ма и пух тайсум, тәньял лув ўантәма йис. Лув далясты тәхета янхас па шуши мир вәрәт юремәс. Ишипа вәнта янхидәс. Интум вўләт мәнәма хәщсат, хә ёх таклы войт тайты лаварт. Войдам әвәлты рәт хәем партсем. Кашаша. Мосан, лув ўралн тащем вәна йид.

Мүн вәнтән вәлдүв, щит пәты ар вұлы ён тайлүв. Хән икем лылән вәс, хұв тәхия каслуптыйлсүв. Лүнән няврәмдам пида вәнтән вәсүв. Хән икем сурма питас, вәнта яңхты вұлысум. Икисән 25 вұды тайсамән, әхәт лыв хора йисат. Вантә, не вўләт хор вўләт эвәлт пеши тайсат. Интум па хон ёх нәтләт, вұлден ёха ләттут дәтты вух мәлдәт, ләдн лув войт пида ат вулкемәлдәт. Ин щи ёх Якутийн муй Камчаткайн вўлдет дәттыя вух мәлдәт, дәлн щи войт мүн мүвева тәтты.

Хилылам худна айт. Вәншәк хилем, мосан, ёшкола юпийн вәнта мәнл па вўләт әвәлты питл. Дыведа луплум: «Вўлдет ал вұщалн. Нын аңщащен Виктор Александрович Инокентьев советской лаш пурайн пиркатира вәс, вўлден ёх пида рәпиттәс». Лув партийной рәпатнека па непекәң хуята вәс, хәннөхәйт пида дәхсана вәс.

Эвеңдам непекнән ненән, тәп дынан пурмәс вәрты ён вәнләтәслам. Ай эвәм — юрист, Южно-Сахалинск хуши вәл. Вән эвәм няврәмәт вәнләтәты не, тәп щи рәпатаин рәпитетты ён ләнхал. Лув ма пиләма вәл па няврәмдал енмәлты лувела нәтлум. Рүтшәтты вухем ветхушъяң шу-

рас шойт вух арат, нух нётты вух пида дапт-хушъянц шурас питл. Эвема вух ён тармал, щит паты хидылдама нётлум. Ай эвема вух ён мийдялум, лёв манема нётл.

Силавайн нюр ай пурасем щивалдасум

Хэн рүттшэты манасум, щи пурайн Сахалин хуват арсыр ванлтупсэта па каш хэрэта янхты питсум. Хэн икем дыланц вэс, лувела дэмтсух па юрн хот нюоки ёнтсум. Интум пэршин эвэлт ланкуп ёнтлум. Вой сух тэндлум, тыв юйтэл элпийн кат дапт мэр вей ёнтсум. Ин Урая юхатсум, тата манема шенк эмэш. Тэп Ёмвош па Урай хущи хантэт ён вантсум. Дыв, алла, иса рүща ийсэйт. Каш ванлтаты хушаш «Культура» нёмуп тэхи вантлум, щата ванкүтлэй Ёмвош па вүлдэй тайты вэр олднэн кинайт ванлтэлдэйт. Эмэш ванттэй. Хэн Силавайн вэсүв, катра хотят пелы вантман ай пурасем олднэн нэмэлдмэсум. Мён вэнтэн иши щимэш хоттэн вэсүв. Хантэт па вухалт иса мён итэва вэлдэйт, тэп ясандув ияха ён юхатлэт па мирэт арсырят. Ма хантэт па вухалт хурасуп. Мён иши интум вэнтэн вүлдэст тайлув. Манема тата шенк ям вэс. Нюр ай пурасем па ма рэт мирим шивалдасум. Тэп нын хушана вэнт, хурамэн. Сахалин хущи муухалая щорас. Тата вэнщи енмэл па нёрмэйт вэлдэйт. Мён мүвевн пасыр юхэт енумдэйт, сүмэйт юх иши вэл. Тэп тата сүмэйт юхэт кэршэйт па вүтэндэйт, мён хущева вашэйт. Вертуут верты ёхлув иши юх эвэлт пурмас вэрлэйт. Вүлдэст давалтая мосты пурмасаит иши юх эвэлт вэрлэйт. Икем па щитэт вэрэс.

Реональда ОЛЬЗИНА

Касупсы олднэн ай паватсы

Вэш тылдэш 4-мит хаталд «Открытый регион» нёмуп хот кэша не Оксана Макеева, «Центр социальных медиа Югры» нёмуп тэхи ух не Дарья Цуманкова па жюри ух хэ Игорь Ширманов «Югра-900!» нёмуп касупсы олднэн пугартсэйт. Щи ут Ас нопатты тылдэшн верты олднэтсэй па вэйтдор тылдэш 28-мит хатл вэнтэй манты питл.

Югра мёв олднэн мёт сэры 900 од юхлы рүш непекэн хэншсы. Щи вэр порилдаты ропахи тэм касупсы лэшшэйтсэй. Щата хэт вэр вэл, щит пугтар, олюон хур хэншты, ай кина, мультифильм, хур верты рагхл. Щитэтн касты Ёмвош округ мир шир тайлдэйт. Хуйтат непек хэншты, муй кина верты ланчалдэйт, дыв «Открытый регион – Югра» нёмуп тэхийн нух хэншлэйт. Тэм юйтн касупсы олднэн **8-800-101-00-86** телепон хуват иньшэсты рагхл, муй ugra900@gmail.com па <https://vk.com/ugra900> тэхэнэна хэншты.

Щи юпийн лыпят хойты тылдэш 1-мит хатл вэнтэй мир китум рэпаратай жюри ёхн нух ванттэй питлэйт. Эхэт кашэн вэрн мёт яма хэншум непекэт пирилдэйт. Лыпят хойты тылдэш 1-10-мит хатлдэйт кашэн хуват «Открытый регион» тэхийн щитэт ванттэй па мёт ям ут пириты шир тайл. «Приз зрительских симпатий» нёмуп вера щата иши ям

непек пирилдэйт. Хуйтат касупсыйн нух питлдэйт, щи олднэн лыпят хойты тылдэш 11-мит хатлдэш ушана юил. Щи ёх нэмэйт «Открытый регион – Югра» нёмуп тэхийн нух хэншлэйт. Тэм юйтн касупсы олднэн **8-800-101-00-86** телепон хуват иньшэсты рагхл, муй ugra900@gmail.com па <https://vk.com/ugra900> тэхэнэна хэншты.

Мирхотн лупсы, лыпят тылдэш олднэмит хатл вэнтэй мён мувев ёх 35 непек касупсыя китсэйт. Тэп худна шимл хур юхтас. Щи непекэт арсыр нэптул ёх хэншэйт: наяд од вүш эвэлт 68 од вэнтэй. Дыв арсыр райондтн па воштэн вэлдэйт. **О. Макеева** айкедэт ёкэттэй ёх пида пугартмалн окружевн мир щи касупсыя непекэт киттэй пойкас:

— Порилдаты верев хэлум юйт тайлд: олдн — щит историко-краеведческой касупсы «Югра – 900!», кимит — щит творческой касупсы «Югра – 900!», сусн «Мой дом — моя Югра» нёмуп касупсы питл. Интум югорчанайт «Открытый регион» телепон хуват нэлдам мү-

нев щи вэр олднэн иньшэлдэйт. Дыв «Открытый регион – Югра» тэхийн непекдэл киттэй елпийн ланчалдэйт уша верты, муй ширн щитэт ямыева лэшшэты мосл. Сыры ки тыв китдэйт, щи пурайн мёт ар хуяят непекдэл лунгатдэйт.

И. Ширманов жюри олднэн ай павтас, щата 50 хуяят вэл. Кашэн вэр нух ванттэй питлдэйт ёхн, хуяят щи вэр яма вэлдэйт:

— Щит арсыр вэрэйт яма вэты ёх па вулан хуяят. Дыв мости ширн касупсыя юхтум непекдэйт па кинайт дэрамтдэйт. Югорчанайт — ушэнсашэн ёх. Вантэ, кашэн хатл мир эвэлт ма пэштаема пугтрайт па стихэт юхтыйдэйт. Ин ланчалдум, дэлн мёт ар хуяят касупсыя непек ат китсэйт.

Д. Цуманкова лупас, «История для социальных сетей» нёмуп вэрн Югра история олднэн хэншты мосл, щалтада тэм мёвн вэлтэй ёх па еллы вэлтэй шир олднэн хэншты рагхл. Эхэт щитэт ВКонтакте, Инстаграм, Фейсбук па Одноклассники тэхета пункты мосл:

— Кашэн хуята непекдэл хуши кат щураскем пос хэншты мосл. Щалтада кина муй хурдэйт щив пүвэйттэй рагхл. Касупсыя вүянтум хэннэхэд лёв олднэлдэйн муй па хуяят олднэн ат хэншэлдэйт. Щи ут телепон хуши лэшшэты иши рагхл па хэншты: # Многовековая Югра. Мён щи рэпаратай нух вантлув, хута мёт ар хуяят щи непек олднэн ям яснэйт хэншэйт, немасяя посайт вэрсэйт, щитэт мёт ям непека па кинай лунгатдэйт.

Реональда
СУРЕЙСКАЯ

Ай көр тылдышы «Торум Мая» музейн ихушъяңмит пүш «История семьи в истории страны — след прожитой жизни» немуп ванлтупсы пүншийлсү. Мет одёндай щимаш ут 2008-мит одн вэс, щи пурайн А.М. Хромова рэт одёндай мирхот ләштыйлсү. Мирхотн Эрика Сургутскова лупас: «Хәнты тәмаш ванлтупсы вәрты мүн хотев рәпратнекат нумас паватсат. Интум вәнты арсыр рэт одёндай щи ут вәрәнцү».

Мотышеват рэт одёндай

Товийн Мотышеват па Селиверстоват рэтнән одёндай мирхот вэс. Щи семьяйнан рёта йиснән, хэн вухаль хә Тихон Ефимович Мотышев (1901-1988) па рүш нө Таисья Евменьевна Селиверстова (1898-1986) яха мәнсән. Таисья Чернавское немуп көртән енмас, щи ут Туринской уездән Тобольской губерниейн вэс. Хәс ода ювмалн щи эвие Конда мүва Токлован кәрта каслас. Эхат Леуши, Нахрачи хуши вэс, Учиньяйн эвет, имет хәншты па лүнхтэй вәнлтас.

Тихон Мотышев (1901-1988) Пельмской волостян Панкутал көртән сёма питас. 1918-мит одн лүв комсомольца йис па көртән мир пила депутатат Совет вәрэс. Щи хә 1920-мит одн гражданской даля мәнсән, Брангель па Махно пила далясман Перекоп, Крым па Украина вәнты янхас. 1923-мит одн Тихон даль эвэлт юхи юхтас, Таисья пила яха мәнсән па Половинская касадсан.

Ищи одн лүв көртән ёхвой-хүл велтасләти тәхиверты хүщас. Щи ут 1933-мит одн Н.А. Булганин немуп колхоза йис. 1941-мит одн Тихон па щи даля мәнсән. Мосл лупты, даль питты вәнты па щит юпийн колхоз кәщая па сельсовет депутата вэс. Талантелн лүв 17-кем од щи тәхиверты ух хәя рәпитас.

Таисья па Тихон нядэви тайсан. Вэн эвет хулыева педагогической училища етшуптасат, щи юпийн Анна (1928-1991) МГУ хуши вәнлтас, Раида (1937) па Прасковья (1939) — А.И. Герцен немуп Ленинградской пединstitутн, Лидия (1941) — Омской сельхозинstitутн. Анна ай пурара вүш эвэлт вәнлтас, даляс. Непекайда ювмал юпийн лүв комсомольской па партийной рәпратнека йис, ЦК ВЛКСМ ўшколайн па ЦК КПСС Академияйн вәнлтас. Партийной рәпратайн вулац нөңа ювантас па ўнкел ай эвидала нәлдам путартылас: «Аннаен иты рәпратин!». Икия мәнмал

юпийн Анна Алексеева Минск вошин вэс па политехнической институтн айлат ёх вәнлтас, история КПСС немуп кафедрайн рәпитас. 1960-мит одётн щи не диссертация непек хәншас па исторической наука кандидата йис. Прасковья (икел щирн Кильмитова) рүтүштэя мәнмал вәнты няврэмт вәнлтас, мет сырьы Ситниково көртән, ёхат Половинка хуши. Упендай иты лүв Урайн вэл. Раида (икел щирн Петрачук) няврэмт вәнлтасы нөңа ювмал юпийн Высшой комсомольской па партийной ўшколайн етшуптас па хәлумъяңкем од Ямал мүвн рәпитас. 1975-мит одн лүв юхи көрләс па щи вүш эвэлт Урай вошин вэл. И мэр Раида Тихоновна щаты горком партия хотн рәпитас, щадта Ёмвош окружком партияйн рәпратнека вэс. Щи ими 2000-мит од вүш эвэлт ветераныт тәхиверты даляс. 2008-мит одн «Почетный гражданин города Урай» немин альсы. Лидия вэн непек холуммал юпийн

Заводоуковской районн Тюменской область хуши агронома рәпитас. Щи тумпи упилад иты ищи ўшколайн па кәща тәхетн рәпитас: Тюменской облисполком па Урайской горисполком хуши. Интум Лидия Тихоновна Урайн вэл, рүтүшум вэлман мира нётл.

Мотышеват одёндай тәм ванлтупсы Раида па Лидия ёр унтасн вәрсы, даль илатн семье вәлупсы одёндай непек хәншты нумас паватсән.

Раида Петрачук щи одёндай тәмиты лупас:

— 73-мит одн рүтүштэя мәнмемн ўнкем пищмайт лүнхтэй питсум. Лүв щитат 1958-1970-мит одётн Катра Половинка эвэлт мүчева китас. 40-50-кем пищма вэл. Хән Ольга Кошманова мәнмем опрашдам па ўнкем-ащем эвэлт хәншум пүтрэйт тәс, щи пурайн хотан ёхдам одёндай непек хәншты нумас юхатсыюм. Ольга Александровна кашан од рэтдам хуши янхас па нух хәншас, хутысаты ашем гражданской па Вулац Отечественной далянан далясас, муй щирн артель па колхоз вәрсы. Щадта муй вүрн лүв колхоз кәщая вэс, ёхат ўнкем щи тәхиверты ух нөңа йис. Щи юпийн Ольга Николаевна Гаврилова пила вәтаца йисум, лүв мүн непеклүв поин рәтэв одёндай киника хәншты кашац.

Мотышеват одёндай хәншум непек «Детство опаленное войной» немин альшады. Щит вәрүм не **Ольга Гаврилова** лупас, щит хәншты Мотышеват тайюм непекат тухадли лүв арсыр ёх пүтрэйт нух хәншас, щадта Ёмвош архиван па военкомат хуши непекат вантас.

— Раида, Лидия па Прасковья одёндай лянхадум лупты — лүв Ёмвош округ вәлупсы нух алумтыя арсыр ям вәр

вёрсät. Хэдум ол юхлы, хэн Раида Тихоновна мэнем киника хэншты пойкäс, щи пурайн иса ён вэсем, муй ширн щит вёрты. Хэн Ольга Кошманова хэншум пуртäт лүнцтсум, щи пурайн сашн юхтäсюом, муй вёрты. И тäхийн хэншман, хутысаты Тихон Мотышев гражданской ладь питты вэнты вэс. Кимит утн хэншман, муй ширн Тихон па Таисья 1923-1928-мит олдтн вэсчан, щалта щата Потлован па Луговая кэртнän олднän пуртäр вэл. Елды 1928-1941-мит олдт вэлупсы олднän хэншман, муй вўрн рыбартель па рыбкооп, Н.А. Булганин нэмуп колхоз версы. И тäхийн пуртäр вэл, хутысаты Тихон далясäс па щи мäр лўв юканда имел колхоз кэшчая рэпитäс. Елды хэншман, муй ширн Мотышеват 1946-мит ол вўш эвэлт тäm яис вэнты Половинкайн вэсät. Мотышеват эвет вэлупсы олднän (щит Анна, Раида, Прасковья па Лидия) ищи немасия хэншман вэл. Щалта Мотышеват рэттäт олднän ищи хэншсув.

Мосл лупты, «Торум Мaa» ванлтусыин Мотышеват хурт, непекäт па мевäл посäт нух эхäтман па пунман вэсät. Урайской музей эвэлт немасия арсыр пурмäс тэтьясы. Советской, комсомольской па коммунистической пуре ванлтäты пäты Природа па Человек нэмуп музей вўрты сухät мийляс. Щалта щата и ольпäн хур вэс. Щи ут 1935-мит одн Тихон Ефимович Мотышева мойлäсы. Хурн кэртые нух хэншман вэл. Интум Раида Петрачук дэрамтты лэнхал, хйтäн щи хур хэншсы па муйсäр кэрт щата хэншман вэл?

Реональда ОЛЬЗИНА

Хурамäң пурмäсät вёрты хэ

С.В. Аляба

Ям арат ол юхлы Ёмвоши «Рэпатайц хэннэхэ ишäклëв» нэмпи кэсупсы вэс. Щи пурайн Ямал мүв вёрантты ёх нух питсät. Ма щив айкел акаатман янхсум па ар вёрантты ёх пила вётаца яисум. Лыв күтээн айдат хэ Сергей Валерьевич Аляба вэс.

Сергей пила пуртäртмемн уша вёрасем, лыв семьяелн ар вёрантты ёх вэс. Хуйтат тэса ай хопт вёrsät, хуйтат сыр-сыр хот пурмäсät па па утят. Щиты айтээн Щерки пухие аянщацел, щатыщацел пэлы вантман айлтыева иса ханты мир вёра та вэнлтыйлäс. Валерий Андреевич Аляба ащел Войкар юхан хонäнän омäсты Юхан кэртäн хэ. Лёв ищи хурамäң пурмäсät вёрты хошл. Лёв яйл Евгений Самуилович Аляба — ищи онäйт эвэлт пурмäсät вёрум вётац хэя вэс, «Народный мастер России» нэм тайс, Россия мүв хур хэншты ёх тäхия лунман вэс. Тэп шаль, хуты яц ол юхлы ёнтэма яис. Акел Ирина Кирилловна Куртамова — Щаня мүв нэ, Вётвош кэрт эвэлт иса муй ими вёрат вёрты хошл — сакаң лакät, түтхоттäт кэртäты, ёнтäсты, тыйты па

па вёрат. Емельян акел ищи тэс вёрантты хэ, юх нюхäрман арсыр хурамäң пурмäсät вёрл. Щимäш ёнки-ащи хотн Юхан кэртäн вёрант пухие сэма щи питäс. Лыв семьеелн вет нявремен енмäс, Сергей — мёт вэн пух. Ай пураялн ёнкел ащел пила вўлы хотн янхäс, лўнчан Кев па пелкän Коми мүвн вўды тащän давäлтäт. Щалта Сергей вэн пух ёшколая мäнты лувата яис, ширн Аляба хоттел ёх Ваш юхан ув тый (Восяхово) кэртäт. «Ашколаевн сэрар ики Михаил Иванович Ануфриев пухайт пäта юх, онäйт эвэлт арсыр пурмäсät вёрты хэр лёштäт. Ма щив сэмäна янхсум, шенк эмäш юх, онäйт эвэлт арсыр утят вёрты вэс. Их М.И. Ануфриева вэн пёмашила лупдум, вантэ, лёв унтасäлн ед вэлтээ щира вёр вэйтсум. Щи пурайн Ваш юхан ув тый кэртäн ар вёрантты хуяг вэс, тэх пурайн лыв эвэлтээда вэнлтыйлсум», — Сергей лупäс.

2003-мит одн ёшколо етшупутмал юпийн имухты Пулнават воша мэнäс. Щата Л.В. Лапцуй нэмпи культпросвет-училищайн вэнлтыйлтээ олднитäс. Непекäна яис, «Мастер декоративно-прикладного искусства» нэмн мäсэ. 2009-мит ол вўш эвэлт Пулнават воши «Окружной Дом ремёсел» хотн рэпитты питäс.

Айдат хэ елды Тэшаль, хуты яц ол юхлы ёнтэма яис. Акел Ирина Кирилловна Куртамова — Щаня мүв нэ, Вётвош кэрт эвэлт иса муй ими вёрат вёрты хошл — сакаң лакät, түтхоттäт кэртäты, ёнтäсты, тыйты па

тäты хэртäт лёштäл. Вे-рум пурмäсäл арсыр вошата тэтлялдэ, щата ванлтусыин ищимäш вёрантты ёх пила кэсäл. 2012-мит одн Москва хон воши «Сокровища Севера» кэсупсыин олднит тäхия питäс. 2015-мит одн ищимäш кäстти хэрн Гран-при тынäц майлупсы ёша холумтäс. 2016-мит одн лёв Ёмвоши ищи олднит тäхия вэс. Тäm ванн Пулнават воши «Душа тундры» кэсупсыин лёв ищи нух питäс.

Пулнават воши Сергей Мария Талигина имед пила вэйтантäс, лёв Щаня мүв Тильтим кэртäн нэ. Лёв ищи йинтпäн-лёян нэ, сакаң пурмäсät вёрл, тэса ёнтäсл. Интäm кät нявремен тайлан, Игорь пухие па Кристина эвие. Юлн юх муй онäйт нюхрантты пурайн пухл ащел пэлы вантман, мултты вер олднän инышäсäл, лёвела муй иса эмäш вэл. Мосäн, хэнтый илуп вёрантты хэ олднän уша вёrlöv. Мет ям, хуты лыв юлн тэп хэнтый ширн пуртäртäт.

Тäm ванн Нефтеюганской района хэнты ай хопт кэсупсыя янхсум па лёвэл щата шивэлласем. Лёв онäйт эвэлт вёрум пурмäсäл тынäты юхтылäс. Ма вантсум, хуты па вошат па па хон пелäк мүвтээ эвэлт юхтум мойн ёх Сергей Аляба онäйт эвэлт вёрум хурамäң па эмäш ёнкэлтäт лётсät.

Сергей Валерьевич, ям яснäт лупты вутшилдум. Елды ищимäш хурамäң пурмäсät тэса вёра, хэнтый яис вёrlöv елды түва!

Людмила ШУЛЬГИНА

Елды путар. Олай лопаси однитуман вэл.

Еманхатл хүдәң-лантаң Асэв кимәлн версы. Мир хашаптай ийрсәт, хута сыр-сыр катра па тәм йис рыпакләтә па па хәнты пурмәсәт вантты пәта пунсәт. Щалта көртән ненәт летутаң пәсан касупсыйн кассәт. Ыыв хүл эвәлт арсыр епләң летутаң версәт, вонышумутаң па хүләң нянят палсәт. Тәм касупсыйн ненәт худыева нух питсәт па әмәш мойлупсәт мойләсыйт.

Нелли Пичёрская еманхатла рәтдал Юрий па Марина Кондинһан, хот пүндалн вәлти ёхдал, Юлия Гындышева, Иван Молданов, Алексей Гындышев пида рыпак хот пүнәл ләщтәс. Няр турн эвәлт турн хот, ләты пәсан, омәсты ай пәсаныт версәт, нянь кәр ляксәт. Нелли Григорьевна хә ёх холуп хошты вәнләтәс. Мойн мир щата епләң шомши шайн янышләсыйт, вонышумутаң нянян, хүл шомаҳн даптыйт.

Т.В. Молданова-Ользина ўнкаңкел-аңщащел хотн катра пурмәсәт ўктас па ши ванлупсыя тәслә. Щит сыр-сыр тунты ан-сәнәт, вонышумут ўккты вонышупт, сухта эвәлт верум вән пут, юх пур па па утт.

Надежда ВАХ

О.В. Шульга, И.В. Молданова, В.Н. Попова Р.П. па А.В. Гришкинһан иши хашаптай иирийләсәт, епләң летутаң кавәртыйләсәт па сыр-сыр пурмәсәт ванлтәсәт. Сүмәтвош эвәлт Собянинат хоттел ёх юхтыйләсәт. Ыыв Е.К. Шишина (Гындышева) пида иши хашап хот вәрәнтыт, вүлү нюхи па хүләң епләң хошум йинк кавәртыйләсәт.

Еманхатлдан яма па тәса рәпитты па нётты көртән хәннехуятт ишәк непекәт мойләсыйт. Щит А.В. Хуланхов, С.А. Молданов, Н.Г. Пичёрская, М.М. Кондина, В.Б. Русмиленко, Н.А. Мокрушина, А.И. Ледкова па па хуятт. Няверемәт иши ён юремәсыйт, ишәк непекәт ёша павтыйт. Арап-якәң ванлупсы юпийн ай хопаң касупсы вәс, хута ненәт па хәйт кассәт.

Еманхатл юпийн «еңтата пәсан» версы, хута пугтартсы, муй ширн тәм хатл мәнәс. Муй түнцирәна ләщтәтман вәс, муй елды па түнматты мосл. Тәп худыева и нумса юхатсәт, көртән щимәш еманхатләт мосләт па елды па верты питлыйт.

Ханты ясанг
(Хантыское слово)
№14 (3506), 19.07.2018

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467) 33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru

Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул.Маяковского, 14.

МИР ПУТАРТДАТ:

Ёмвош округ «Югра лылнуптаты» тәхи кәща не **Л.А. Алфёрова**:

– Көртән па воши верты еманхатләт иса арширн мәнләт. Көртән мир ўнтә тәп вантты юхтыйләт, ыыв еманхатл пурайн иши мулты вәрдәт: якләт, ариләт, ванлтупсәт ләщтәт, ләты-янышты пәсан омәсләт. ыыв ўн єлемләт, щит сәмәләт вүш эвәлт йил. Ма Ваньшават көрта ведзи юхатсум. Тәта мәнәма шенк мостаң, ям, вешкат па мир пәлы сәмән хәннехуятт вәлләт.

Пирәш хуятт оса тәхи кәща хә **А.М. Константинов**:

– Шенк ям еманхатл версы. Ма иши ай көртән сема питсум па ма пәтәма ай көрта юхаттты вәр, щит нюор систам лылн даңты шир. Имухты айлат олдам нумса юхатләт. Пирәш хуятт ләнхалат, ләлн көртән аршак айлат хуятт ат вәс. Тәп тәта рәпата ўнтәм, щит пәта ыыв воша вәлты па рәпитты щи мәнләт. Ма нәмәслүм, хуты хәнты ыыв көртләда кердәләт. Воша хотдал нявшемләда, хильдәда хайләләдәл па рәт мүвеңа, юхи вәлты юхатләт.

Нуви сәнхум район «Югра лылнуптаты» тәхи кәща не **А.И. Ледкова**:

– Юхи хашум оләтн хүл ведпәсдәтты вәр вевтама мәнты питтәс. Көртән хүл велты шимл питтәс, муй па иса тәм вәр нух вудытты. Ма дәнхалум, ләлн көртән мир хүл велты вәрел, ал юрәмәсәл. Ям, хуты хүл ведпәсдәтты ёх еманхатл көртән па вошатн тәм вәнты постәлә. Ма нух амәтсум, хән вән имет нявшемләд па хильдәд пида тыв юхатсәт. Сыр-сыр епләң летутаң кавәрсәт па тыв тәсәт, хашаптат әмәш ванлтупсәт ләщтәт. Худыева көртән па мойн мира еманхатл пәта ям вүшта яснәт луплум!

Ваньшават көрт библиотека тәхийн рәпитетти не **Н.В. Шабаршина**:

– Шенк ям, хуты тәм еманхатләв ләщтәтсәв. Көртән мирев щит пәта ар ёр па нумас пунсәт, арап-якәң, летутаң хәр тәса версәт. Пәмашипа Валентина Дмитриевна Иргана луплум. Лүв тәм хатл яма мәнты пәта вән рәпата версәт. Няверемәт ольпан хурат хәншатсәт, лүнәтты арапт, якәт вәнлтәсәт. Ненәт арсыр летутаң кавәрсәт, нянят версәт. Еманхатләв яма мәнәс. Пәмашипа мойн мира, ыыв тыв юхатсәт.

Индексы **04393, 54393**

Тираж **2166** экз.

Заказ **2833**

Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.